

istraživačima socijalne politike, ali i šire u društvenim znanostima. Također, mogao bi biti značajan za praktičare i aktiviste u organizacijama civilnog društva, ali i pojedince iz javne uprave kako bi ih se upoznao s konceptom socijalnih inovacija i inspiriralo nove načine promišljanja i djelovanja u socijalnoj politici i mogućnosti inovativnih i učinkovitih načina nošenja s novim socijalnim rizicima i socijalnom isključenošću.

Reference:

BEPA (2010). *Empowering people, driving change. Social innovation in European union*. http://ec.europa.eu/bepa/pdf/publications_pdf/social_innovation.pdf

Bežovan, G., Matančević, J., Baturina, D. (2013a). *Work Package 4. Urban policy innovations in local welfare in Zagreb, Croatia*. WILCO.

Bežovan, G., Matančević, J., Baturina, D. (2013b). *Work Package 5. Social innovations in Zagreb, Croatia*. WILCO.

Danijel Baturina
Poslijediplomski doktorski studij
socijalne politike

doi: 10.3935/rsp.v21i3.1238

WHY NATIONS FAIL

Daron Acemoglu, James Robinson

London: Profile Books, 2013. godina, 529 str.

Ekonomski se stručnjaci dugo vremena sukobljavaju o tome što određuje i/ili koči gospodarski razvoj. Treba li više ulagati u obrazovanje ili u zdravstvenu zaštitu? Je li potrebno usmjeriti pozornost na osnovno ili tercijarno obrazovanje? Je li dohodovna

nejednakost samo blaga zapreka gospodarskom rastu ili je to nesavladiva prepreka? Kako postići iskorištavanje svih proizvodnih sposobnosti, a istodobno omogućiti dugoročnu zaštitu i očuvanje prirodnog okoliša? Razlike u tim viđenjima gotovo su veće nego sličnosti. Znanstvena se koplja lome o važnosti (ili presudnom značenju) ekonomske politike, zemljopisnog položaja, kulture ili vrijednosnih sustava. Ujedno, takve su analize obično jako dosadne, prepune formula i ekonometrijskih izračuna pa stoga nerazumljive većem dijelu čitateljske publike.

Sve navedeno nije točno za knjigu američkih autora Daron Acemoglua i Jamesa Robinsona *Why Nations Fail* (Zašto narodi ne uspijevaju). Riječ je o izuzetno zanimljivom i duhovitom štivu koje mora oduševiti i čitatelja bez prevelikog ekonomskog znanja i zanimanja za gospodarsku politiku. Temeljna ideja knjige je kako je najvažnija odrednica zašto neki narodi uspijevaju, dok su drugi zarobljeni u siromaštvu i besperspektivnost (ne)postojanje odgovarajućih institucija, i to prije svega političkih i ekonomskih. Acemoglu i Robinson navode kako se političke institucije mogu podijeliti u dvije vrste: »ekstraktivne« u kojima razmjerno mala skupina pojedinaca čini sve kako bi izrabljivala cjelokupno društvo i »inkluzivne« u kojima je u vladanje uključen što veći broj ljudi tako da je izrabljivanje ograničeno ili onemogućeno. Naravno, tu se javljaju značajni problemi definiranja i određivanja, kao na primjer, što je to *mala skupina pojedinaca*. Koliko su komunistički sustavi i koliko dugo bili inkluzivni, odnosno jesu li u vlasti sudjelovali samo predstavnici političke elite ili je bio obuhvaćen razmjerno širok krug građana?

Acemoglu i Robinson vjeruju kako za bilo koji gospodarski uspjeh političke institucije moraju biti u dovoljnoj mjeri centralizirane da bi mogle pružiti najvažnije javne usluge uključujući očuvanje sigurno-

sti i pravde, poštovanje i izvršenje ugovora te osiguranje mogućnosti obrazovanja. U takvim uvjetima inkluzivne institucije potiču stvaranje inovativne energije koja vodi do stalnog gospodarskog rasta i pozitivnih skokovitih promjena, poput industrijske revolucije. S druge strane, ekstraktivne institucije također mogu u kratkom razdoblju ostvariti gospodarski rast, ali samo ako je gospodarstvo dovoljno daleko od optimalne tehnološke granice. Posebno je nepovoljno što ekstraktivne institucije u konačnici neće uspjeti stvoriti preduvjete za razvoj inovacija i neophodne »kreativne destrukcije«, koja podrazumijeva napuštanje ranijih proizvodnih obrazaca i gospodarskih odnosa. Acemoglu i Robinson pritom pružaju mnoge primjere većinom kratkoročnog razvoja u uvjetima ekstraktivnih institucija koje se susreću s otežanim ili posve onemogućenim prihvaćanjem i širenjem suvremenih znanja i spoznaja koje postoje u svijetu. Postojanje inkluzivnih institucija ne mora biti jamstvo sigurnog postizanja željenog napretka, ali je pritom mnogo veća vjerojatnost.

Autori u knjizi naglašavaju važnost slučajnih događaja i/ili naizgled malih povijesnih zbivanja, što je u suprotnosti s tradicionalnim analizama koje odbacuju slučajnost kao odrednicu gospodarskog razvoja. Acemoglu i Robinson također ističu značenje i djelovanje interesnih skupina kao i potrebu političkih institucija u uravnoteženju i ograničavanju tih interesa – kao na primjer kod monopolskog položaja intelektualnog vlasništva. U tome su naravno uspješnije inkluzivne institucije, ali nije baš posve jasno kada i kako one mogu lako postati ekstraktivne. Ujedno, ne postoji jamstvo o tome hoće li današnje inkluzivne institucije to biti i u budućnosti.

Nadalje, odnos inkluzivnih i ekstraktivnih institucija nije nepromjenjiv i jednoznačan, a nije ga nimalo lako precizno opisati. Autori navode mnoge primjere iz povijesti,

koji i današnjem čitateljima jasno pokazuju složenost tog odnosa. Antički Rim i renesansna Venecija dugo su se vremena uspješno razvijali zahvaljujući inkluzivnim institucijama, a njihov je kraj uslijedio ubrzo nakon što su se one pretvorile u ekstraktivne. Rimska Republika imala je inkluzivne institucije, ali su zbog dugogodišnjeg građanskog rata postale neučinkovite je Julije Cezar nezadovoljan njihovim djelovanjem uveo učinkovitu ekstraktivnu samovladu. Sličan obrazac vladanja nastavio je Oktavije August koji je Rimu donio višestoljetni mir i prosperitet što se prema viđenju Acemoglua i Robinsona ne bi moglo dogoditi, odnosno biti dugotrajno.

Jedno od ključnih obilježja gospodarskog razvoja srednjovjekovne Venecije bilo je mnoštvo ugovornih inovacija u koje je bila uključena većina tadašnjih stanovnika grada. Riječ je o *commendi*, rudimentarnom obliku dioničkog društva koje se organiziralo samo za vrijeme trajanja jedne trgovačke misije. *Commenda* – dva partnera – »sedentarni« koji je ostao u Veneciji i drugi koji je putovao i pratio robu. Sedentarni partner obično je snosio najveći dio ulaganja u pothvatu, dok je onaj na brodu nadzirao sretni dolazak tereta. Mladi poduzetnici koji nisu imali potrebna sredstva za veća ulaganja mogli su ući u poslovanje tako što su putovali s robom. To je bio ključni način socijalne mobilnosti i uzdizanja mladih na društvenoj ljestvici. Mogući nastali gubici u prijevozu dijelili su se prema količini kapitala koji su partneri uložili. Ako je pothvat uspio, postojale su dvije vrste *commenda* ugovora. Ako je *commenda* bila jednostrana – tako da je sedentarni trgovac uložio cjelokupni iznos – ostvarivao bi 75% dobiti. Ako je bila bilateralna, sedentarni trgovac imao je obično dvije trećine ulaganja i polovicu dobiti. To je omogućavalo stalno uključivanje novopridošlih poduzetnika bez odgovarajućeg kapitala, što se lako uočava kod proučavanja vene-

cijanskih arhiva o stalnom dolasku novih prezimena u poduzetničke vode. Široku ekonomsku uključenost i javljanje novih obitelji, pratila je i otvorenost političkog sustava tako da je dužda birala Skupština – glavno zakonodavno tijelo – u kojoj se sastajao cijeli narod, iako je bio veći utjecaj bogatih starih obitelji. Značajna promjena uslijedila je 1171. kada je za izbor dužda utemeljeno Veliko vijeće, sastavljeno od dugogodišnjih dužnosnika venecijanske države, pretežno iz redova plemstva. Ograničavanje političkog sudjelovanja svih građana pratila su i nastojanja svakog novog vala mladih osoba, koje su se obogatile zahvaljujući *commendi*, da se ograniči priliv novih poduzetnika tako da je početkom 14. stoljeća i službeno zabranjena *commenda* te je uslijedilo gospodarsko slabljenje *Serenissime* koja je posve izgubila samostalnost za vrijeme Napoleonovih osvajanja.

U odnosu na razmatranja o odnosu inkluzivnih i ekstraktivnih institucija, zanimljiv je navod autora kako će Kina vrlo skoro morati ili promijeniti svoje postojeće institucije ili će biti prisiljena usporiti svoj gospodarski rast jer su njezine sadašnje institucije ekstraktivne. I institucije u razvijenom svijetu značajnije se i neprimjetno mijenjaju što se lako uočava kod podređenosti političkih sustava posebnim interesima bankara i monopolista intelektualnog vlasništva.

Od mnogobrojnih zanimljivih i poučnih primjera u ovoj knjizi o lošoj vlasti koja je upropastila mnoge narode tijekom povijesti civilizacije, možda je najdojmljiviji onaj iz Zimbabvea. Tamo već godinama (straho) vlada tiranin predsjednik Robert Mugabe koji je tu bogatu afričku zemlju doveo do ruba siromaštva, hiperinflacije i očaja. Bio je siječan 2000. kada se u glavnom gradu Harareu izvlačio dobitnik nacionalne nagradne igre u organizaciji Zimbanke u djelomičnom državnom vlasništvu. U takmičenju za dobivanje nagrade moglo je sudjelovati nekoliko tisuća štediša banke

koji su na svojim računima imali pet ili više tisuća zimbabveških dolara. Kada je izvučen dobitnik, voditelj Fallot Chawawa nije mogao vjerovati jer je nagradu od 100 tisuća zimbabveških dolara (približno oko pet godišnjih dohodaka po stanovniku) osvojio »omiljeni i preuzvišeni predsjednik Mugabe«. Činjenica da je Mugabe mogao osvojiti nagradu samo potvrđuje koliki je njegov nadzor nad institucijama u Zimbabveu, zemlji čiji se dohodak po stanovniku danas prepolovio u odnosu na dohodak 1980. kada je zemlja stekla nezavisnost. Država gotovo ne pruža više nikakve javne usluge, pa tako ni u suzbijanju epidemije kolere koja je izbila 2008. godine. Zemlja je ujedno rekorder u najvećoj nezaposlenosti na svijetu po stopi od nevjerojatnih 94%.

Acemoglu i Robinson veliku pozornost posvećuju pitanju kako od ekstraktivnih nastaju inkluzivne institucije. Navedena se promjena u svijetu često ostvaruje kroz revolucije, a autori ističu kako je za uspjeh ključno je li revolucija široko prihvaćena u društvu ili se za nju zalažu samo neke razmjerno malobrojne društvene skupine.

Zaključno, riječ je o izuzetno zanimljivoj i provokativnoj knjizi koja se uvelike razlikuje od sličnih naslova o temi gospodarskog razvoja. Teško se ne složiti s viđenjem autora kako su inkluzivne institucije najbolja brana protiv monopolskog položaja povlaštenih skupina, dok ekstraktivne institucije samo jačaju uskogrudne i sebične elite, njihov status i utjecaj. Razvijene zemlje Zapada, prema Acemogluu i Robinsonu, imaju potrebne preduvjete za održiv gospodarski razvoj temeljen na inovacijama i nužnim promjenama gospodarske strukture, ako će uključiti što širi krug građana u procese donošenja odluka. Pred onima koji to ne čine, nije nimalo svijetla budućnost nego su osuđeni na zarobljenost u siromaštvu i besperspektivnosti.

Predrag Bejaković
Institut za javne financije